

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ПРИРОДНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

Л. П. Вішнікіна

lpvishnikina@gmail.com

О. О. Давиденко

davidenkoo1eksandr15@gmail.com

*кафедра географії, методики її навчання та туризму Полтавського
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава*

Модернізація вітчизняної географічної освіти ґрунтується на компетентнісному підході, у межах якого особливого значення набуває формування природничої компетентності вчителя. Одним із провідних її складників є когнітивний компонент, що забезпечує теоретичну, фактологічну та методологічну готовність педагога до навчання природничих дисциплін, зокрема природничої географії.

Когнітивний компонент природничої компетентності вчителя географії – це фундаментальна складова, що охоплює не лише обсяг знань, але й глибину їх розуміння, здатність аналізувати, інтерпретувати та пояснювати природні явища з наукової точки зору. Він формує основу наукового світогляду педагога, що забезпечує якісну організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів та формування у них відповідних компетентностей.

Овчарук О. В. [3] у своїх працях акцентує увагу на тому, що когнітивна складова компетентності – це не просто обсяг знань, а їх структурованість, осмисленість і здатність застосовувати знання у різних ситуаціях і виділяє такі ключові елементи.

На нашу думку, характеризуючи когнітивний компонент, як складову частину природничої компетентності вчителя географії, варто виділити такі його ієрархічні частини:

1. **Системні знання про природу**, будову і функціонування природних систем, якими має володіти вчитель географії.

2. **Розуміння просторово-часових закономірностей** (зокрема, пояснення розташування кліматичних зон чи руху повітряних мас вимагає аналітичного підходу та вміння оперувати причинно-наслідковими зв'язками).

3. **Опанування наукових теорій**: теорії тектоніки плит, теорії глобального потепління, концепції сталого розвитку, урбанізаційні моделі та ін.

4. **Інтерпретація природних процесів на основі доказів** (наприклад, при вивченні рельєфу вчитель повинен акцентувати увагу учнів на зв'язку даних топографічної карти із процесами ерозії, тектоніки або вулканізму).

Для ефективної реалізації природничої компетентності вчитель географії має володіти широким спектром спеціальних знань, які забезпечують повноцінне розкриття змісту навчального матеріалу та формування ключових і предметних компетентностей учнів.

Природнича географія забезпечує розуміння сутті і взаємозв'язків природних компонентів довкілля: рельєфу, клімату, ґрунтів, вод, рослинності та

тваринного світу. Важливо, щоб учитель не лише володів відповідними знаннями, а й умів пояснити їх взаємозв'язки та закономірності (наприклад, вплив клімату на ґрунтоутворення).

Соціальна й економічна географія дає змогу аналізувати просторову організацію людської діяльності: розселення, господарство, політичну карту, глобальні проблеми тощо. Учитель має показати учням, як людська діяльність змінює довкілля. Крім того, він повинен розуміти природу таких глобальних загроз, як забруднення довкілля, вирубка лісів, опустелювання, втрата біорізноманіття. Вивчення таких загроз повинно базуватися на принципах сталого розвитку, що є наскрізною ідеєю шкільної географії у нових освітніх стандартах. Це забезпечує формування екологічної свідомості учнів. Учитель також повинен мати елементарні навички роботи з ГІС та картографічними сервісами (Google Earth, ArcGIS, QGIS), аналізу просторових даних, створення цифрових карт [2].

Ці знання є необхідними не лише для навчання географії, а й для розвитку критичного мислення учнів, залучення їх до дослідницької діяльності та участі у проєктній роботі [1, с 21-32].

Однією з провідних характеристик когнітивного компонента природничої компетентності є вміння вчителя інтегрувати знання з різних природничих і соціальних наук для формування комплексного розуміння навколишнього світу. Сучасна географія за своєю суттю є міждисциплінарною, оскільки досліджує взаємодію природного середовища і суспільства, тому учитель повинен синтезувати знання з багатьох галузей науки. Інтеграція знань підвищує мотивацію учнів, показує реальні приклади застосування знань, формує наукове та системне мислення, допомагає вирішувати комплексні завдання Нової української школи.

Отже, когнітивний компонент не обмежується лише знаннями предмета – він є активним інструментом, який виявляється у щоденній педагогічній практиці. Його роль у професійній діяльності вчителя географії полягає у здатності **трансформувати академічне знання в доступну, цікаву та пізнавальну навчальну діяльність**, яка сприяє формуванню природничої компетентності в учнів. Саме він забезпечує інтелектуальну основу для реалізації інших компонентів – діяльнісного, ціннісного, комунікативного та рефлексивного. Йдеться не лише про обсяг знань, а про глибоке розуміння природничих процесів, уміння аналізувати взаємозв'язки у географічному середовищі, оперувати науковими поняттями й методами.

Список використаних джерел

1. Компетентнісне навчання та викладання географії у системі неперервної педагогічної освіти : кол. монографія / авт. кол.: Л. П. Вішнікіна, А. А. Шуканова, О. А. Федій, С. П. Сарнавський та ін. ; за наук. ред. д-ра пед. наук Л. П. Вішнікіної. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 265 с.
2. Лаврук М. М. Загальна методика навчання географії: практичні роботи та індивідуальні дослідження студентів : навч. посібник. Львів, 2023. 144 с.
3. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у змісті освіти. *Педагогіка і психологія*. 2016. № 3. С. 5–12.